

השבועי

גליון מספר 499

כתב וערך השיעור:

הרב דביר פרץ שליט"א

הרב המקדים: הר"צ ירון אשכנזי שליט"א
רבה של גדרה

השיעור נמסר בכל מוצאי שבת בבית"ל היזמים ומשודר דרך הליווי והרדיו ובקוויים רבים. מיוחד של מרן רבינו עובדיה יוסף זצ"ל

ר"ת	יציאה	כניסה
21:18	20:20	19:29
21:16	20:20	19:28
21:19	20:23	19:32
21:15	20:20	19:28

בהעלותך | י"ח סיון תשפ"ה

הלכות שבת

להפצת עלונים באזור מגורך
התקשר: 053-4774733

עירוב בחו"ל. מה נחשב רשות הרבים דאורייתא. מפתח בחגורה. להקל נגד מרן במקום צורך גדול. אמירה לגוי במקום מצוה. קידושין בשבת, והדין בשעת הדחק. כבוד הבריות דוחה מצוה דרבנן

מדבר, ונקרא רשות הרבים דאורייתא, ובה לא מועיל לעשות עירוב של עמודים וחוט מעליהם, אלא צריך חומה דלתיים ובריה שננעל בלילות. וברוב הרחובות אין ששים ריבוא שעוברים בכל יום, בצרפת יש רחוב שנקרא 'שאנו אליזה', ושם עוברים שש מאות אלף בכל יום, וגם באמריקה יש רחוב ארוך שמגיע לאוקיינוס, שנקרא 'אושן פארקו', ויש שם כעשרה נתיבים, חמשה מכאן וחמשה מכאן, ויתכן שיש שם שש מאות אלף איש שעוברים בכל יום. אבל בשאר מקומות - גם בירושלים - אין רחובות כאלו, ולמרות שיש בהם רחוב שמונה מטר, אבל לראשונים הנ"ל צריך את שני התנאים שיחשב רשות הרבים דאורייתא, ואם לא כן נחשב כרמלית, וממילא מספיק עירוב של עמודים ועליהם חוט.

מערכה לקראת מערכה

ד. אולם הרמב"ם (פ"ד מהל' שבת ח"א) כתב, איזו היא רה"ר, שיהיה רחוב הדרך ט"ז אמה. ולא כתב שיעברו ששים ריבוא בכל יום. וכן דעת הר"ן (שבת כ"ג ע"א מדפוס), שלא הזכיר ששים ריבוא. וכן הסכימו עוד ראשונים: הר"ן (שם), הרמב"ן (בליקוטיו שבת נ. ובחי' לעירובין נט.), הרשב"א (בתשו' ח"א ס' תשכד), המאירי (ר"פ במה אשה), הריב"ש (סימן תה), שכל שיש ט"ז אמה זה רה"ר דאורייתא. נמצא שיש בזה מערכה לקראת מערכה.

דעת מרן השלחן ערוך

ה. מרן בשלחן ערוך הלכות עירובין (סי' שמה ס"ז) כתב: איזהו רשות הרבים, רחובות ושוקים הרחבים ט"ז אמה. כלומר, רחוב שיש ברחבו שמונה מטר כולל המדרכה, זו רשות הרבים דאורייתא שצריכה חומה דלתיים ובריה, ולא מועיל עירוב חוט (שי"ע סי' שסד ס"ב). ומוסיף מרן: ויש אומרים שכל שאין ששים ריבוא עוברים בו בכל יום אינו רשות הרבים. ע"כ. והרי ברוב הרחובות שברוב הערים שלנו, לא עוברים ששים ריבוא בכל יום, וממילא נחשב כרמלית, ומועיל לעשות שני עמודים וחוט מעליהם. אך מרן כתב סתם ויש, וכולם מכירים את הכלל שהביאוהו הרמ"ע מפאנו (בתשו' סי' צו), החלקת מחוקק (אה"ע סי' א' ס"ק יא), היד מלאכי (כללי השלחן ערוך אות יז) ועוד, סתם ויש הלכה כסתם, וכאן מרן כתב בסתם שרשות הרבים שיש בה ט"ז אמה היא דאורייתא, ומשמע שמחמיר בדבר הזה. אמנם ה"ט"ז (סי' שמה ס"ז) הבין בדעת הרמ"א (סי' שמו ס"ג) שמיקל, ולדעתו צריך את שני התנאים, וגם אם יש ברחוב שמונה מטר עדיין לא נקרא רשות הרבים גמורה, אלא אם כן בוקעים בו בכל יום ששים ריבוא. אולם אנחנו הספרדים קיבלנו הוראות מרן, ואין נוכל לסמוך על עירוב של צורת הפתח - עמודים וחוט למעלה!?

דברי מרן שליט"א: חזק וברוך לרב הגאון הרב ירון אשכנזי שליט"א, מגיע לו סימן טוב ומזל טוב שנבחר השבוע ברוב גדול לרבה של גדרה. זו תחנה ראשונה, וה' יעזור שעוד יעלה מעלה מעלה. יש לו הרבה זכויות שהקים את קו ההלכה, והוא אחד מראשי הידיברות שמחזירים אנשים בתשובה. בקו ההלכה הוא בחר ברבנים בקפידא, כי לא כל הרוצה ליטול את ה' יבוא ויטול, ועקב אחריהם, ומי שפוסק כמו מרן צ"ל התקבל, ומי שיחולק לפעמים ואומר, מה יש, מותר לחלוק... קיבלתי רשות לחלוק, וכנהנה שטויות, שישב בבית שלו, שם יחלוק כמה שרצוה... הוא בחר ברבנים שהולכים בדרך של מרן, והוא עצמו בודאי שהולך בדרך של מרן צ"ל. והוא וכל אחיו תלמידי חכמים. אשריו ואשרי חלקו. אני מברך אותו שיזכה ליכות את הרבים, ויעשה עוד כהנה וכהנה. יש לו עוד שנה לגור בירושלים, ואחר כך צריך לעבור לגדרה, ואחר כך נראה לאיפה נעביר אותו... שיעלה מעלה מעלה, יגדיל תורה ויאדיר.

² כדעת רבי חיים נאה, שלא הוא המציא כן, אלא כך מנהג הספרדים מדורי דורות, כמו שמרן צ"ל הוכיח בספריו (שו"ת חו"ע ס"ס כה, יחוד ח"ד סי' נה, הליכ"ע ח"א עמ' רפה, ח"ח עמ' רפו, חו"ע סוכות עמ' ט, קלב, טו"ח ח"ג עמ' סג).

אנחנו שומעים שנהרגו היום עוד ארבעה חיילים, רבותי, צריכים לחזור ולהתפלל עליהם ולקרוא תהלים מידי יום. אנחנו מברכים את כל חיילי הצבא שנמצאים שם ומוסרים את הנפש, שיחזרו לביתם לחיים טובים ולשלום, בריאים ושלמים.

הביקור בקראקא

א. 'בראש חודש סיון היינו בקראקא שבפולין, וזכינו להתפלל בבית הכנסת של הרמ"א, שם יש תקנה להתפלל רק בנוסח אשכנז. היו שם הרבה רבנים אשכנזים, מרוסיה, אוקראינה, גרמניה, רומניה, אבל היו גם רבנים ספרדים, ושאלו אותי מה לעשות? אמרנו, שהכוונה שהשליח ציבור העובר לפני התיבה יתפלל בנוסח אשכנז, אבל בלחש, הספרדים לא ישנו ויתפללו בנוסח ספרדי. כך מבואר בספר נימוקי אורח חיים (ר"ס תרסט, ובשו"ת משנת יוסף ח"ד סי' ט"ז). בשיעור שמסרנו שם, דיברנו בענייני הנהגת הרב בקהילתו. בחו"ל יש בעיות קשות, יש שנשואים לגויות, ובאים לבית הכנסת לאזכרה של האבא שלהם, האם לתת להם לעלות לתורה? האם מצטרפים למנין לקדיש? ויש מקרים שאולי אם נקרב אותם, יעזבו את הגויה ויחזרו בתשובה. לכל זה צריך שלחן ערוך החמישי.

לא הולכים ראש בקיר

ב. לפני זמן מה הגיע אלי רב מבכירי הרבנים בחו"ל, ואמר שרוצים לעשות שם עירוב, ויש מחלוקת בין הרבנים אם לעשות או לא, וזה תלוי בנידון האם כיום יש רשות הרבים דאורייתא או דרבנן, ביקש שאכתוב להם מכתב וגם נשלח משהו שיעשה להם עירוב. ואכן שלחתי להם משהו - הם שילמו את הכרטיס... והלך וביקר במקום ונתן להם את ההנחיות איך לעשות עירוב - עמודים ועליהם חוט. ויש שהעירו דלכאורה זה נגד מרן השלחן ערוך. והרי מרן צ"ל תמיד היה מעורר שקיבלנו הוראות מרן, והצדק עמו, שכך כתבו כל הפוסקים. אבל צריך לדעת שלא הולכים ראש בקיר, ולפעמים יש דברים שעושים נגד מרן, וזו דוגמה אחת.

מה נחשב רשות הרבים

ג. לדעת רש"י (עירובין ו.), תוספות (שבת סד.), ראב"ה (סימן רטו), רב שר שלום גאון (חמדה גנוזה סימן ע), הרא"ש (ביצה פ"ג סי' ב, ובפסקיו פ"ק עירובין סי' ח), הטור (סי' שג, שכה, שמה) ועוד, רשות הרבים צריך שיהיו בה שני תנאים, שיהיה רחוב שיש בו רחוב ט"ז אמה כולל המדרכה, וכל אמה היא 48 ס"מ², וט"ז אמות הן כ-8 מטר. וגם שיהיו ששים ריבוא - שש מאות אלף איש - בוקעים בו בכל יום, רק אז זה דומה לדגלי

¹ **מדברי הרב ירון אשכנזי שליט"א:** ברשות מורנו ורבנו ועטרת ראשנו, מרן הראשון לציון, מנהיג הדור שליט"א. קטונתי מלדבר, ואני עפר תחת כפות רגליו של מרן שליט"א, שהוא סמל ההתמדה של הדור, אין דבר כזה בכל תבל, מלבד סדרת הספרים האדירה "ליקוט יוסף" שאנחנו זוכים לנינוק וללמוד ממנה בלי הפסקה. רק לחשוב שבהיותו רב ראשי, עם כל טרדות הדור ובית הדין, הוציא לאור עשרות ספרים חדשים בעמקות, שו"ת הראשון לציון, סט של המועדים, והספר האדיר "ליקוט טהרה" שבשילבו הוא אור לעיניים ממש, לא יאומן! הרב גם סמל ההתמדה, וגם סמל זיכוי הרבים, אני יכול לומר כאחראי על קו ההלכה, וגם בהידיברות, שהרב מלווה אותנו, ומגדל ומרומם את הדור הבא של התלמידי חכמים. בקו ההלכה בשבוע של פסח, היו למעלה מ-50,000 שיחות שנענו, וכולם שואלים דבר אחד: מה פוסק מרן הראשון לציון הרב יצחק יוסף! כי אדם שיש בו יראת שמים דבריו נשמעים (ברכות ו.). זה הזמן לומר לרב תודה רבה על כל הליווי האישי, במשך כל השנים וגם בתקופה אחרונה, שמרן נתן לי תמיכה ועידוד וממש דאג לעזור ולסייע בעדי. ממש תודה רבה. ויהי רצון שישמשך להנהיגנו עד ביאת גואל צדק. אמן כן יהי רצון.

מנהג מרן זצ"ל

ו. לכן מרן זצ"ל כל חייו לא טלטל, וכשהיינו קטנים היה לו מטפחת אף - אז לא היה טישו - וכדי לא לטלטלה היה נותן אותה לנו הבנים הקטנים, וכשהיינו מגיעים לשיבת פורת יוסף, היה אומר לנו להניח אותה על השלחן בפתח, והיה לוקח משם, שלא יהיה לו חלק בהכנסה ובהוצאה, וסבר שעל ידי קטן יש לסמוך על העירוב. וגם אחר שנים (ביביע אומר ח"ט האו"ח סימן לג, וחי"א האו"ח סי"ב לב) שמוצא סניפים ללמד זכות על המקילים בדבר, הוא עצמו לא רצה להקל, ותמיד היה מחמיר לא לטלטל בשבת. כשהיינו אתו בחו"ל היה מוציא את השעון, אפילו שקנו לו במתנה שעון יפה... כי שם עוד יותר קרוב לומר שנחשב רשות הרבים, ובפרט שברוב המקומות בעולם אין עירוב כלל.

מנהג מספר לרבים

ז. לפני יותר משלשים שנה האדמו"ר מאונגוואר פירסם שרוצה לעשות עירוב בברוקלין - שכונה גדולה מאוד בניו יורק, היו רבנים שיצאו נגדו, ולא התרגש מהם, וגם הרבנים הספרדים כמו חכם ברוך בן חיים והרב יוסף רפול ועוד, התנגדו וסברו שלא לעשות עירוב, כדעת מרן השלחן ערוך שזו רשות הרבים דאורייתא ולא מועיל עירוב כזה. והאדמו"ר מאונגוואר שלח למרן זצ"ל שליח שמבקש את חוות דעתו - לא היה צריך מכתב תמיכה לתקציב, היו נדיבים שיעשו, אבל רצה תמיכה הלכתית. במקרה באותה תקופה נסעתי לניו יורק בשביל הישיבה שלנו 'חזון עובדיה', ומרן קרא לי ואמר: תלך ותשאל את האדמו"ר מאונגוואר מה הנימוקים שלו לעשות שם עירוב, ומה עונה על הטענות כנגדו שזו רשות הרבים דאורייתא. האדמו"ר היה גר אז בבורו פארק, ואמרתי לו שהרב שלח אותי. וסיפר לי דבר מעניין, שהעמיד איש מחסידיו ברחוב 'אושן פארק', שיעמוד עם שלחן וכסא, ולקח עט ויניד וספר את כל המכוניות - החליט שכל מכונית נחשב אחד, גם טנדר ואוטובוס שנוסעים בהם רבים - שעברו שם במשך יום שלם, ובדקו ומצאו שאין ששים ריבוא שעוברים בו בכל יום. אבל זה קצת תמוה, ואמרתי לו, הייתי באושן פארק ב'שערי ציון', ולא יכול להיות שלא עוברים ששים ריבוא, כל הזמן 'יום וליה לא ישובות'. אבל אמר, כך בדקנו וראינו. עם אדמו"ר לא מתווכחים... והוא גם היה גאון ומחבר סדרה גדולה של שו"ת משנה הלכות, והרב היה מעריך אותו. ואמר לי עוד נימוקים, ולכן התייר.

להציל רבים מעיוון

ח. חזרתי לארץ וסיפרתי למרן זצ"ל על הפגישה, וגם מרן הגיב כמו שהגבתי, אין יכול להיות שאין ששים ריבוא? ומצד שני הרב צירף כמה צירופים מגדולי הפוסקים, והוציא מכתב שבני התורה החרדים לדבר ה', גם כשיש עירוב יחמירו שלא לטלטל בשבת, והעירוב נועד רק לעמך ישראל, כל ישראל ערבים זה בזה, וצריך לדאוג גם לעם, ולא להיות 'אגואיסט' ולדאוג רק לתלמידי הישיבה שלו, ונכון שבני התורה הם למעלה מכולם, אבל יש המון העם שנשכלים ומוציאים מטפחות ומפתחות בכיס, ויש מקומות בחו"ל שאנשים מפחדים ללכת עם כיפה על הראש, כי יש אנטישמיות³, ובאים עם כיפה בכיס. גם במקסיקו היתה בעיה כזו. והרב קרא בזמנו לגביר משה סבא ע"ה ואמר לו: לא חסר לך כסף, תעשה דוכן בפתח בית הכנסת עם כיפות - לא חד פעמי, אלא כיפות טובות... וכן ממחטות, ותפרסם שלא צריכים לקחת כיפה וממחטה בכיס, כי יש בבית הכנסת כשהגיע ערב כיפור סיפרו לרב שאנשים מחזיקים את נעלי הגומי לבית הכנסת ובאים, וחוז' כמה שהולכים עם נעליים רגילות בכיפור, גם עוברים על איסור הוצאה, והרב ביקש ממנו שיעשה בפתח מיתוך עם נעלי גומי לכיפור, ויפרסמו שבועיים או שלשה לפני כן שלא להביא נעליים, כי יש בבית הכנסת.

מפתח בחגורה

ט. זה פתרון לכיפות ולממחטות, ומה עם המפתחות, וכי ישאירו את ביתם פתוח בברזיל ובמקסיקו, הם מפחדים על ממונם, אם יש לך אדם שממונו חביב עליו מגופו לך נאמר "בכל מאדך" (סנהדרין עד), וזה ניסיון. לכן המציאו בחו"ל חגורה שחותכים אותה באמצע, ומחברים לולאה מכאן ולולאה מכאן, ומחברים את המפתח ללולאות, וזה מחבר את החגורה, וכשמוציאים את המפתח נשאר חצי חגורה... מוכרים את זה בבורו פארק שבאמריקה, ומשתמשים בזה בעיקר האשכנזים. אבל לדעת מרן השלחן ערוך להלן זה לא מועיל, כי ניכר שעושים כן רק בשביל הוצאה. ויותר מכך, יש שעושים מפתח שנכנס לחור של החגורה ומשמש כסוגר במקום האבזם, ועושים אותו מזהב טהור, לא חסר להם כסף, אם עושים ארון קודש מזהב לא היה להם כסף למפתח מזהב?... אבל בשלחן ערוך (סימן שא ס"ג י"א) מרן כתב: דבר העשוי לתכשיט ולהשתמש בו כגון מפתחות נאות של כסף כמין תכשיט, אסור, שהרואה אומר שלצורך תשימש מוציא - ומבין שזה

³ פעם הייתי בברזיל, ואחר תפלת שחרית היה תלמיד חכם אחד שהסביר לציבור חוק לישראל באנגלית, והיה ניכר שהוא תלמיד חכם וידע להסביר טוב. במשך היום הייתי באיזה מקום, וראיתי אותו בלי כיפה... מה זה? הסביר לי שבחלק מהמקומות יש שם אנטישמיות, ולכן מפתח והולך בלי כיפה. כנראה סובר כמו הגר"א (סי"ח סק"ו) שכיסוי ראש הוא ממידת חסידות ולא מניקיון הדיון...

לא שרשרת או תכשיט אחר - ויש מתירים אם הוא של כסף. כך משמע בירושלמי, שמפתח העשוי לנעול אסור לצאת בו גם תכשיט. כך דעת הסמ"ג. אבל הרא"ש כתב, שבאשכנז נהגו לעשות מפתח כסף, והנשים תולות אותו בצווארן. גם הרשב"א כתב להחמיר בזה, וכך פסק הרמ"א. וכתב המגן אברהם (סי"ח), שדוקא כשקובע בראש החגורה ועשוי לחגור בו, אבל כשקובע באמצע החגורה אסור. כך כתב גם המשנה ברורה. וכן כתב בחלקת יעקב. ומכל אלה משמע שלדעת מרן הכל אסור.

אין ברירה

י. בילקוט יוסף (שבת ב ע"ג) שיצא לאור בשנת תשנ"ב - לפני שלשים ושלש שנים - כתבנו כדעת מרן השלחן ערוך, ומרן זצ"ל לא כתב על כך. ויש מי שהעתיק את כל הילקוט יוסף והעתיק גם את זה. כעבור כמה שנים, התלוויתי למרן לביקור בארגנטינה, והיה שם המרא דאתרא הרב יצחק שחיבר - חיבר ספר יצחק ירנן (סי"ו), והיה גאון עצום - היה תקיף והעיר לי ליד מרן, למה אתה כותב בספרך שאסור לקחת את המפתח בחגורה, בחו"ל כולם עושים כך, וכי ישאירו את הבית שלהם פתוח? אמרתי לו, אבל כך דעת מרן! אמר, עושים נגד מרן, מה אפשר לעשות? תגור כאן ואחר כך תדבר... חיקיתי שמרן יעזור לי ויגן עלי, אבל לא עזר לי, אפילו שאני הבן שלו... והסכים עם הרב שחיבר. אחר כך במלון דיברנו, ואמר לי הרב: באמת הוא צודק, אנשים לא יעזבו את הבית שלהם פתוח, וישמו את המפתח בכיס, לכן אין ברירה וצריך להקל להם שיעשו מפתח כסוגר לחגורה, ולסמוך על המגן אברהם נגד דעת מרן. נכון שקשה לעשות נגד מרן, קיבלנו הוראות מרן, אבל יש צירופים להקל ברשות הרבים שלנו, כדלהלן.

רחוב מפולש

יא. החזון איש (סי"ק קו אות ה והלאה) כתב שצריך שהרחוב יהיה מפולש כדי להיחשב רשות הרבים דאורייתא, כמו שהיה בדגלי מדבר, שהיה כמו רחוב אחד ארוך ורחב, והשבטים חנו בצדדים, והרי במדבר היו שש מאות אלף איש שיצאו ממצרים, לבד מהנשים והטף, וגם ערב רב עלה אתם, כפליים מיוצאי מצרים, ובסך הכל היו מילונים. והרחוב היה מפולש ופתוח מעבר לעבר. אבל היום אין לנו רחוב כזה, גם הרחובות הארוכים, כמו רחוב יפו, נגמר בשער יפו ואפשר ללכת ימינה או שמאלה, אבל במדבר מקום מושבם היה פתוח למדבר. ועוד שהרחוב היה פתוח בצדדים, ולא היה בתים מהצדדים כמו חומה. אמנם יש שחלקו על זה, אטו צריך ממש דומיא דמדבר שתהיה קרקע של עפר... אלא כל דבר לפי זמנו. ומרן ביביע אומר (ח"ט האו"ח סי' לא אות ה) הביא לחזון איש שיעתא מחידושי הריטב"א (שבת ב) בשם רש"י (עירובין ז ד"ה רה"י) ועוד ראשונים.⁴

ברגלי אעבורה

יב. ועוד יש לצרף סברת הבית אפרים (סי' לו) - רבי אפרים מרגליות שהיה לפני כ-250 שנה - שבמדבר היו הולכים ברגל, ולא רוכבים על סוסים ועגלות, וצריך שהיה רשות הרבים דומיא דדגלי מדבר שהלכו ברגל, אבל בזמנינו נוסעים ברכבים, ולא נחשב ששים ריבוא בוקעים בו. וכן הגאון המהרש"ם (ח"א סי' קסב) - שהיה גדול הדור לפני מאה שנה - סמך על סברא זו, שצריך שהיה הליכה ברגל ולא נסיעה ברכב.

סתירה במרן

יג. גם בדעת מרן השלחן ערוך שלעיל אמרנו שבסתם לא הצריך ששים ריבוא, זה לא פשוט, ויש סתירות בדעתו, שלגבי הדין שאשה לא תצא עם תכשיטים מסוימים, מחשב שתשלוח ותשווין ותראה לחברתה, תראי מה בעלי קנה לי ליום הנישואין, או ליום הולדת... ותטלטל ארבע אמות ברשות הרבים. כתב מרן בשלחן ערוך (סימן שצ סעיף י"ז): והאידנא, נשי ידון נהגו לצאת בכל תכשיטין וכו', ויש שלימדו עליהן זכות לומר שהן נוהגות כן על פי סברא אחרונה שכתבתי, שלא אסרו לצאת בתכשיטים לחצר שאינה מעורבת, והשתא דלית לן רשות הרבים גמור הוה ליה כל רשות הרבים שלנו כרמלית, ודינו כחצר שאינה מעורבת, ומותר. ע"כ. והיינו שאם כל איסור הטלטול ברה"ר שלנו מדברנן, גזירה לגזירה לא עבדינן. והרי בסימן שמ"ה פסק שכל רחוב שהוא ט"ז אמה הוא רשות הרבים דאורייתא? אלא רואים כאן שסמך על החולקים שצריך גם שביקעו בו ששים ריבוא.

לא תמיד הלכה כסתם

יד. וכן בדיני הנאה ממועשה שבת של אמירה לגוי, כתב מרן (סי' שכה ס"ב): היכא דאיכא משום דרכי שלום, או בגוי אלם - כגון פריץ ששולט על העיר ומפחדים ממנו, שציווה שישלחו לו מהחמין של היהודים... מותר לתת לו או לשלוח לו על ידי גוי. ובבית יוסף שם מובאר שההיתר הוא משום שאין לנו רשות הרבים דאורייתא. רואים שמרן הסתמך על הפוסקים המקילים, שזה נקרא כרמלית, לא כמו הרי"ף והרמב"ם ועוד ראשונים הנ"ל, אם כן מדוע מרן בסימן שמ"ה כתב

⁴ החזון איש לא ראה את דברי הריטב"א, ולא תמיד התרגש מכתבי יד של ראשונים שמוציאים מחדש, וטען שמשמים סידרו את הראשונים שהיו לפני בעלי השלחן ערוך, שהם הרי"ף, הרמב"ם, הרא"ש, הרשב"א, ה"רן, הסמ"ג, הסמ"ק ועוד, ומה שלא נגלה להם, משמים לא גילו (ענין חזו"א או"ח סי' לט סק"ו, סי' סז סק"ב, כלאים סי' א סק"א, ובקוב"א ח"א סי' לב וחי"ב סי' כג). אבל אחרים חולקים עליו, וגם מרן זצ"ל חלק עליו כדרכה של תורה.

בסתם להחמיר? החיד"א ועוד אחרונים רבים עמדו על סתירה זו בדברי מרן. המג"א (ס' שמה סק"ז) כתב שדעת הש"ע להקל, ושכן דעת רוב הפוסקים והתורות הדשן (ס' נה). גם הערך השלחן (ס' שמה אות ב, ובסי' שג אות ד) כתב שדעת מרן להקל, ולא תמיד הלכה כסתם, אלא אם יש מקום אחר שמרן גילה דעתו כדעת הש"ע, הלכה כיש, וגם כאן פסק בשני מקומות כדעת הש"ע, ונמצא שמרן מצריך ששים ריבוא שיחשב רה"ר, וממילא ברחובות שלנו שאין ששים ריבוא, מועיל עירוב.

הכתב והמכתב

טו. כל זה ראוי לצרף כנסים להקל - את הבית אפרים והמהרש"ם, שנסיעה ברכב לא נחשבת, את החזון איש שצריך רחוב מפולש, וגם את הסתירה במרן, ולכן מי שמיקל יש לו על מה שיסמוך. אבל מרן זצ"ל לעצמו מעולם לא סמך על זה. ולכן במכתב שכתב לאנשי ברוקלין, כתב שהחידים לדבר ה' יחמירו ולא יסמכו על העירוב. אבל חיזק את ידי העושים עירוב, כדי להציל את העם מעוון חמור של טלטול בשבת. ובתחילה כשעשו את העירוב, היו רבנים שיצאו נגד, אבל בכל מקום ב"ה יש חסידים רבים למרן, והם צילמו את המכתב שלו והפיצו בכל בתי הכנסיות בברוקלין. באמת כשאנחנו נמצאים שם, אנחנו נוהרים שלא לטלטל כלל, ואפילו את השעון - אין לנו שעון זהב... מסירים, ואף שזה דרך מלבוס שלובש על ידו, ולא טלטול שלוקח בידו, אפילו הכי מחמירים בחו"ל. אבל המיקל יש לו על מה שיסמוך, ובשבילי עושים את העירוב.

הוראות מרן במקום צורך גדול

טז. מלבד זאת, בספר נזירות שמשון (אות"י י"ג) - קדמון לפני כשלוש מאות שנה - כתב שקיבלנו הוראות בעלי השלחן ערוך, אלא אם כן במקום צורך גדול או הפסד מרובה, וכן כתב רבי יונה נבון - רבו של החיד"א, לפני מעל 250 שנה - בספרו נחפה בכסף (ח"ב דכ"ט סע"ד), כתב שקיבלנו הוראות מרן - כמו שכתב החיד"א במקומות רבים בספריו - אבל במקום הפסד מרובה או צורך גדול ומיוחד עושים נגד מרן. גם הגאון חכם צבי (ס"ק) כתב כן, וכן כתב רבי יוסף מוולכו - לפני מעל מאתיים שנה - בשלחן גבוה (בפליים ס"ס תמוז), הביאו הכף החיים (ס' תמוז אות רמז), שבשעת הדחק ובהפסד מרובה עושים נגד מרן. וכן כתבו החתם סופר (חא"ע סימן עא) - היה גדול הדור לפני כ-200 שנה - בשם הרב בית אפרים, הרב השואל בשו"ת בנין עולם (תא"ח סימן יד), חידושי רז"ה (דף סט ע"א). וכן כתב בשואל ומשיב נתנון. נמצא שכן כתבו להקת פוסקים, וכל שכן כאן שיש סתירה במרן, דעבדינן להקל. וכתב הראשון לציון הגאון רבי יוסף חזן - היה לפני כ-250 שנה, סבו של רבי חיים פלאג'י - בשו"ת חקרי לב (ח"א מו"ד ס' קנז, וס' קצט, דרעי"ח ע"ד), דעל כל פנים בימי דרבנן נסמוך להקל באופן זה, והמקרה שלנו הוא דין דרבנן.

דעת המחמירים

יז. אמנם הגאון החזון איש (י"ד סימן קנ סק"ד) תמה על החכם צבי, וכתב שאחרי שנפסקה ההלכה כדעת השלחן ערוך, לא עושים בשום הלכה נגדו⁵. וכך דעת הבנין עולם עצמו (חיד"ד סימן נ). רבי עבדאללה סומך - רבו של רבי יוסף חיים - בספרו זבחי צדק (ס' צב ס"ק יב) כתב שבמקום צורך גדול מאוד או הפסד מרובה עושים נגד מרן, אבל תלמידו הגרי"ח בעל הבן איש חי, כתב בשו"ת רב פעלים (ח"ב חיד"ד סימן ז), שקיבלנו הוראות מרן לגמרי, ולא עושים נגדו אפילו במקום צורך גדול⁶. בכל אופן יש להקת פוסקים הסוברים שבמקום צורך גדול עושים אפילו נגד מרן, וכשיש ספק אם נקרא רשות הרבים דאורייתא או לא, אל תלך ראש בקיר ולא תעשה עירוב, וכן לגבי מפתח בחגורה, אם לא תסמך על המתירים, ימנעו מלבוא לבית כנסת, או שיטלטלו בכיס. זה שיקול דעת, שלחן ערוך החמישי.

דרך ארץ קדמה לתורה

יח. לפני כמה שנים נתתי שיעור בכולל במירון של ההקדשות בהלכות ברכות - מה שלמדו אז, ופתאום אחד ספרדי עם בוקסות מאחרי האוזניים... נכנס כרוח

⁵ החזון איש כתב באחת מואגרותיו (נדפס בתחילת השלחן ערוך הוצאת מכון ירושלים), שהחולק על מרן בבית יוסף צריך לדעת שכביכול חולק גם על המלאך המגיד, כי שניהם יצירה רוחנית אחת.

⁶ אני אומר בסוגריים מרובעות שזה קצת תמוה שהרב פעלים כתב כן, ועוד כתב (שם) שאפילו מאה אחרונים חולקים על מרן עושים כמותו. ואם כן למה אנחנו מוצאים קרוב ל-140 מקומות שהבן איש חי חולק על מרן? בילקוט טהרה הזכרנו זאת במבוא, ואמרו לי תלמיד חכם אחד, כדאי להוציא את המבוא כחבורת בפני עצמה, ושם הסברנו ענין זה באריכות. שמה תאמר שכתב רק להחמיר על פי הקבלה, הנה לגבי הדלקת נרות כתב (בבא"פ נח אות ה) שתברך לאחר ההדלקה, ועל פי דברי שבולי הלקט ורבינו מנוח ומרן (ס' רס) זו קולא של ברכה לבטלה (יביע אומר ח' חא"ח ס' כא אות ד), וכן לגבי הדס בסוכות, שצריך שיהיה הדס משולש, וברב פעלים (ח"ד תא"ח סימן כז) כתב שאם לא מצא הדס משולש יקח הדס שוטה ויברך עליו "על נטילת לולב", נגד דעת השלחן ערוך (סימן תרמו ס"ה). רואים שהיקל נגד מרן. וכן לגבי ברכת מעין שבע, שכאשר עושים שבת חתן במלון או אולם ספורט ובאותה שבת מייחדים חדר זה לתפלה, אסור לברך שם ברכה מעין שבע, כי זה לא בית כנסת, ואין לו בן אלא חידושו לברך בבית כנסת. וכן פסק מרן השלחן ערוך (סימן רסח סק"ף). אבל הבן איש חי (שנה שנייה פרשת וירא אות י) כתב לברך ברכת מעין שבע בכל מקום שמקפלים בו, כדי ברחוב כשעושים הפגנה... וזו קולא נגד מרן לברך ברכה לבטלה.

סערה והתריס: סליחה, תמיד אתה ואבא שלך צועקים "קיבלנו הוראות מרן" - ב"ה שחיבר אותי יחד עם מרן זצ"ל, זכיתי... - ואין אבא שלך התיר להגיד לגוי לעשות מלאכה דאורייתא, אין אפשר דבר כזה לעשות?!!... אמרתי לו: חכם, אני נותן עכשיו שיעור בהלכות ברכות! אמר, לא, אני רוצה תשובה!!... יפה תלמוד תורה עם דרך ארץ (אבות ב, ב), דרך ארץ קדמה לתורה, אבל בכל זאת עניתי לו, שאחר כך לא יגיד: הוא לא יודע. והבאת את כל הפוסקים הנ"ל, ולא ידע אותם, וכי יודע מי זה הנזירות שמשון, אולי חושב שזה רבי שמשון מאוסטרופול... ושכן כתבו החכם צבי, בית אפרים, החתם סופר ועוד, ובפרט שמרן זצ"ל היקל במקום מצוה דרבים.

אמירה לחמור

יט. סיפרתי פה כמה פעמים, לפני כ-45 שנה, בבית כנסת הגדול ברחביה - רחוב קינג ג'ורג', יש בית כנסת שנקרא 'חזון עובדיה' - קיים עד היום, והרב היה מתפלל שם עשרים שנה, ופעם בליל כיפור אחרי 'כל נדר', לפתע קפץ החשמל ונעשה קצר. בא הגבאי למרן ושאל, מה נעשה? מי יודע להתפלל ערבית של כיפור בעל פה. בפרט אצלנו שמרן זצ"ל הנהיג לומר את הוידי הארוך לרבינו נסים גאון בלילה, כשעדיין כולם בכוחותיהם - רק עכשיו אכלו סעודה מופסקת, וכולם רעננים, אבל אם יגידו בבוקר, תפלת שחרית תיארך, ולא יהיה מספיק זמן להפסקה בין מוסף למנחה. ומי יודע וידוי של רבינו נסים בעל פה?⁷ מרן שאל, יש כאן איזה גוי? כן, יש אחד בכניסה, יושב בשער המלך... אמר לו מרן, תלך אליו ותרמוז לו שצריכים להתפלל, ואין לנו אור... יצא בחוץ ואמר לגוי, שמעת? עוד לא התחלנו להתפלל ונהיה קצר... אמר, אה, מסכנים, כך קרה לכם?!!... אנחנו רוצים להתפלל מתוך הסידורים... באמת? ממש בעיה, נכון נכון... וכמה שרומזו לו לא מבין. הגבאי חזר למרן: כבוד הרב, הוא לא מבין כלום. אמר לו מרן: ברוחני אמרו (שבת קכ, ע"יובין ס: גיטין ח: ועוד) אמירה לגוי שבות, לא אמירה לחמור שבות, זה חמור, תגיד לו מפורש!!... וכך היה. והרי הדלקת חשמל היא איסור דאורייתא⁸, ובשלחן ערוך (סימן שז סק"ה) כתב שאמירה לגוי מותרת רק במלאכה דרבנן, שנחשב שבות דשבות, וכדעת הרמב"ם (פ"ו מהלכות שבת הל' ט-טז), ועל מה הרב סמך?

אמירה לגוי במקום מצוה

כ. אלא הרב סמך על בעל העיטור (הל' מילה דמ"ט ע"א) - הביאו הרמ"א (ס' רעו סק"ב), שאפילו מלאכה דאורייתא מותר לומר לגוי לצורך מצוה, כגון האוכל סעודת שבת, ונפתח החלון וכבו הנרות, אם יאכל בחושך יאכל הרבה וישמין... "ורשעים בחושך ידמו" (שמואל א, ב, ט) ואין אדם משים עצמו רשע... ורוצה לקרוא לגוי ולומר לו שיעביר את הנרות למקום האכילה, למרות שעל ידי טלטול השמן הוא מבעיר את האש ועושה מלאכה דאורייתא, מותר, כי אמירה לגוי דרבנן, ובמקום מצוה לא אסרו חכמים. וכאמור למרות שקיבלנו הוראות מרן⁹, במקום צורך גדול אפשר לסמוך נגד מרן, שהצריך שבות דשבות. וכן במקום מצוה דרבים יש לסמוך על ספר העיטור. לא הולכים עם ראש בקיר, אם כל הפוסקים היו אוסרים אין חכמה ואין תבונה לנגד ה', אבל כשיש כמה ראשונים שמקילין יש שיקול דעת לחכם שיש בו יראת ההוראה, לפעמים להקל.

מצוה דרבים

כא. רב אחד מפורסם - לא אגיד את שמו, מחשש י"ז לאוין... - נתן שיעור בקריית ספר ואמר, זו המצאה של הרב עובדיה שאמר שבמקום מצוה דרבים מותר לומר לגוי לעשות מלאכה דאורייתא. בין הקהל היה אברך שלמד אצלנו ביישיבת חזון עובדיה, והיה מתמיד, בלילות ובשבתות עד החתונה סיים את כל יביע אומר על אורח חיים, וקם ואמר: סליחה, זו לא המצאה של מרן זצ"ל, קודם כל היסוד מדברי הגאון בברכות (ברכות מז) מצוה דרבים שאני, ועוד שכתב המשנה ברורה (ס' רעו ס"ק כה) בשם הח"י אדם (כלל סב סק"י יא), שמוותר לומר לאינו יהודי לתקן את

וכן בדין נשים שלא מברכות על מצוות שהזמן גרמא כגון סוכה ולולב, כפסק הרמב"ם (פ"ג מהל' ציצית ה"ט, ופ"ו מהל' סוכה ה"א) ומרן השלחן ערוך (ס' י"ז ס"ב, וס' תפיקט ס"ו), בא הבן איש חי בשו"ת רב פעלים (ח"א חסו"י סימן יב) וכתב שנוהגות הנשים ידון לברך על לולב [א.ה. אה. עי' בא"ח פ"ר נצבים אות יז]. ונמצא שהיקל נגד מרן, ואחר אלף המחילות אין זה מסתדר עם מה שכתב שקיבלנו הוראות מרן ולא עושים נגדו אפילו בשעת הדחק? צריך שיבוא נגד בן גר ויפרכנו את הסוגיא הזו, וכעת לא הזמן להאריך, ובמבוא לילקוט טהרה הארכנו בזה.

⁷ יש חתנים שאומרים במנחה שלפני החתונה וידוי רבינו נסים גאון, למה לא, שיעשו תשובה על חדר יחוד...

⁸ גם כיום שיש מנורות לד, יש צד שהדלקתן דאורייתא. אמרתי לכם פעם איך המציאו את הדל, היה הר געש שפרץ - נראה הר של אש, תראו באנציקלופדיה של הלפרין (אות ה) - נוצר ממנו אבנים שחורות שאחר זמן התקררו - כמו שיש ברמת הגולן - והם ספגו כוח של אש, ושמו בהם זרם, חיבור חיובי ושלילי ופתאום התחיל להאיר, וכך לפני עשרות שנים המציאו את מנורת הדל. יש אומרים שזה דרבנן, כי במשכן לא היה דבר כזה, ומצד שני הרי הדל בא מכוח האש, ובפרט לסברת החזון איש (ס' נאות ט) שיש בחשמל איסור בונה וסותר דאורייתא, ועל כל פנים מנורות הלחט בודאי שהדלקתן היא איסור דאורייתא.

⁹ מרן זצ"ל החדיד עשרות בשנים שקיבלנו הוראות מרן השלחן ערוך, וצריך להמשיך בדרכו, וגם רב העיר החדש, ועוד רבנים שייבחרו, ילכו בדרכו של מרן.

העירוב שנתקלקל בשבת כדי שלא יבואו רבים לידי מכשול, וכדאי הוא בעל העיטור לסמוך עליו להתיר שבות של אמירה אפילו במלאכה דאורייתא במקום מצוה דרבים. המשנה ברורה כתב כן למרות שהחמיר נגד העיטור אלא אם כן במקום צורך גדול, והמשנה ברורה (ס"ז ס"ק כד) כתב שהעיטור הוא סברא יחידאה, עם כל זה כתב להתיר במקום מצוה דרבים.

סברא יחידאה?!

כב. אותו רב המשיך וטען, דעת העיטור היא סברא יחידאה ואין אפשר לסמוך עליו? בדרך כלל צריך לכבד כל רב שמוסר שיעור, ובפרט רב אורח שבא, לא מקשים עליו, כי אולי לא ידע ויתבייש, אבל ההוא דיבר בכונה נגד מרן, מה שמרן אסר הוא מתיר ומה שמרן התיר הוא אסור. והשיב לו האברך: סליחה, כבודו לא ראה ספר לזית חן שיצא לפני ארבעים שנה, ושם (אות יז, עמ' כה) הביא שנים עשר ראשונים הסוברים כמו ספר העיטור, והמשנה ברורה לא ראה אותם, ומהם הרשב"ש (סימן קמא) בשם המנהיג וספר המכתם, רבינו ישעיה הראשון בספר המכריע (סימן נו), המאירי (שבת קל) בשם חכמי פרוניצא, התוס' ר"ה (כד), הר"ן (סוף פרק רבי אליעזר דמילה) בשם בה"ג, ושכן דעת השאלות (פרשת שמות סימן לו), רבינו יהונתן (עירובין סז), הרדב"ז (ח"ג ס"ט תקנו) בשם הגאונים, שו"ת תמים דעים (סימן קעה), אותו רב היה צריך לקבל האמת ממי שאמרה, אבל ענה: לא עושים עסק מכל מציאה... למה? הרי זו דעת י"ב ראשונים, והרב סמך עליהם בשעת הדחק. וכי מה נעשה, בליל כיפור שכולם רצו להתפלל, נאמר להם: נכבה החשמל, לכו לבית... ילכו ולא יתפללו כמו שצריך. זה נקרא ראש בקיר. נכון שקיבלנו הוראות מרן, אבל זה שלחן ערוך החמישי, תפעיל קצת שכל, לא תהיה מרובע, ותדע שלפעמים עושים נגד מרן, למשל במקרה הזה.

קידש בטבעת שאינה שלו

כג. יש עוד דוגמא שעושים נגד מרן, מעשה בחתן שהתחתן באמצע השבוע, ועשו שבת חתן באיזה מלון¹⁰, ובאו למעלה ממאה איש - המשפחה והחברים - ויושבים לסעודה בליל שבת, והכלה יושבת ליד חמותה, וחמותה בערה בה... היא מסתכלת על הטבעת של הכלה ורואה שהטבעת גדולה עליה, ושואלת: סליחה, זו הטבעת של הקידושין? כן, זה שלי... קוראים לחתן, ואמא שלו שואלת אותו: קידשת בזה? כן. לקחת את זה מהחלון? כן. שלחו לראות ליד החלון, והתברר שהיו שם שתי טבעות, שלו ושל אמא שלו, ובטעות לקח את של אמא שלו, והיא עלתה על זה כי הטבעת היתה נראית גדולה... זאת אומרת שקידש בטבעת שאינה שלו ואין כאן קידושין, אין לא חתן ולא כלה... אם יגידו: רבותי, כולם להתפזר, תחזירו בחזרה את המתנות... איזה בושה, גם החתן מתבייש ונבון, "ישיחו בי וישיב שער" (תהלים סט, ג)... וגם היא אסורה עליו וצריך לישון במקום אחר. ומה תאמרו, אם האמא היתה יודעת היתה מסכימה להקנות לו את הטבעת, אבל בפועל אף אחד לא ידע, ובמציאות קידש בטבעת שאינה שלו.¹¹

התברר שהעד היה פסול

כד. או למשל שבא מישהו בשבת חתן, ושואל, ראובן היה עד בקידושין? אני ראיתי אותו נוסע על אופנוע בשבת, איזה רעש עושה... הוא מחלל שבת! אין לקחתם אותו? הוא בא עם כיפה לבנה וחשבנו שחזר בתשובה... איזה חזר ואיזה בטיח... הוא פסול לעדות, ואף שהרמ"א (אה"ע ס"ז מב ס"ב) כתב דחיישין לקידושין בעד אחד, כאן שהיה עד נוסף, עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה.

קידושין בשבת

כה. והנה בא מישהו ומציע, שינסו עכשיו לחדר צדדי, והחתן יקדש את הכלה בנוכחות שני עדים כשרים, יראי שמים. אבל זה נגד המשנה במסכת ביצה (ז:) לא דנין ולא מקדשין ולא חולצין ולא מיבמין, בשבת וביום טוב, גזירה שמה יכתוב, ובקידושין החשש שמה יכתוב שטר אירוסין או כתובה, וגזרו חכמים כדי שלא יעבור איסור דאורייתא. והגמרא (שם) מקשה: ולא מקדשין, והא מצוה קעביד! - הבה"ג (הלכות קידושין סימן מ) כתב שמצות עשה לקדש את האשה, וכן פסק הרמב"ם (פ"א מהל' אישות ה"ב), ומדוע חכמים גזרו לעקור מצוה מהתורה? - לא צריכה דאית ליה אשה ובנים. כלומר שזה זיווג שני, כגון שאשתו הראשונה נפטרה, או גירש אותה, וכבר יש לו ילדים, שאז אין מקדשין בשבת. ומסתמא דגמרא משמע שאם החתן לא קיים פריה ורביה מותר לקדש בשבת, וכך סובר רבינו תם, הביאורו

¹⁰ בתקופה שלנו היו עושים שבת חתן בבית, במקום כל ההוצאות למלון יאסוף כסף לדירה לילדים, אבל נהיה דור מפונק...

¹¹ מסדרי הקידושין שואלים את החתן, זו הטבעת שלך? קנין כסף? ואם האבא קנה ולא הקנה לו, שיגיבה את הטבעת ויקנה לו אותה. וכשהחתן אומר: זו טבעת שלי, אני מזהיר אותו שלא ישמעו על כך... כי הוא בחור ישיבה ומאיפה יש לו כסף? וכי הלך לעבוד? שלא יקחו אותו לצבא חלילה...

¹² היום בחנויות עושים בדיקה מדגמית למנוע חשש שעטנז, ויכול לסמוך עליהם, אבל אם קונה במקומות בלי תעודה - יש מחלקה מיוחדת ברבנות לשעטנז - יבדוק משעטנז.

התוס' (שם ד"ה והא), ופלפלו בזה על פי דברי הירושלמי (פ"ק דיומא), וכן הגמ' בסנהדרין (לה), שאפילו לא קיים פריה ורביה אסור לקדש בשבת, ויש כוח בידי חכמים לעקור דבר מדאורייתא, גזירה שמה יכתוב. ושכן דעת רש"י. ואכן נראה שרבינו תם בתשובה (הובא בהגהות מיימוניות פ"י מהל' אישות אות נ, וכן הוא בספר הישר ס"י מח אות י') חזר בו, והתיר רק בדוחק גדול. וכן הוא בר"ן (ביצה כ ע"א מופי ה"ף) בשם רבינו תם. אולם הר"ן (כ ע"א דמפיו) והרמב"ם (פכ"ג מהל' שבת ה"ד, פ"י מהל' אישות ה"ד) כתבו שאין מקדשין בשבת, ולא חילקו בין קיים פריה ורביה ללא קיים, ומשמע שעמדו ההוראה סוברים שבכל אופן לא מקדשים בשבת, וכן ביאר הבית יוסף (ס"י שלט) בדעתם.

גדול כבוד הבריות

כו. גם מרן בשלחן ערוך (ס"י שלט סעיף ד) כתב שלא מקדשין בשבת, ולא חילק בין קיים מצות פריה ורביה ללא קיים, ורק הרמ"א כתב: ויש מתירים לקדש היכא דאין לו אשה ובנים. אלא שבמקרה שלנו, שגילו בשבת חתן שהקידושין פסולים, גדול כבוד הבריות שדוחה לא תעשה שבתורה. וכמו שפסק מרן השלחן ערוך בהלכות ציצית (סימן ג' סעיף ג): אם נודע לו בשבת, כשהוא בכרמלית, שהטלית שעליו פסול, לא יסירו מעליו עד שיגיע לביתו, שגדול כבוד הבריות. ועוד פסק (י"ד ס"י שג סעיף א), שהרואה כלאים של דבריהם על חבירו¹², אינו קורעו מעליו ואינו פושטו בשוק, עד שמגיע לביתו (וע"ע בש"ע י"ד ס"י שעב ס"א), וכן מי שלא הכין נייר טואלט חתוך מערב שבת - היום קונים מוכן, ופעם היו חותכים - בשו"ת חלקת יעקב ברייש (ח"ג ס"י קכג) דן בנושא הזה, האם מותר לחתוך נייר טואלט בשבת בשביל כבוד הבריות, והעלה להתיר, ולא יקפיד לחתוך על הפסים, וקריעה כזו היא דרבנן, כמבואר במשנה ברורה (ס"י שם ס"ק מא, ובבאר הלכה ס"י שכב), וטוב שיחתוך בשינוי במרפק, וטעם ההיתר הוא משום שגדול כבוד הבריות (יב"א ח"ח הא"ח ס"י קה אות קפה, ילקו"י שבת ה עמ' קמו). וכל שכן אצלנו שלא קיים פריה ורביה, שלפי הרמ"א מותר לקדש בשבת.

שעת הדחק

כז. בשו"ת הרמ"א (ס"י קכה) כתב, שהיה מעשה בחתונה שכבר הביאו אוכל, תזמורת, אורחים, וכשבאו לקבוע נדוניה היו מריבות, החתן אומר, אני רוצה לכתוב בכתובה 52 אלף דולר, והכלה היתה יתומה, וקרובה טענו, היא שווה הרבה יותר! אומר החתן, כמה הבאתם לי לנדוניה, מה אתם רוצים... התווכחו ולא הגיעו לעמק השווה. זה היה ביום ששי אחר הצהריים, וכתב הרמ"א שלבסוף שכנע אותם והגיעו לפשרה, והסכימו על סכום מסוים, ושעה וחצי אחר צאת הכוכבים בליל שבת סידר להם קידושין. וכתב "ואשמע אחרי קול רעש גדול אשר העבירו קול במחנה לומר הביטו אחרי משה", כלומר ששמו היה רבי משה איסרלש, והקשו עליו איך עשה קידושין בשבת? אבל סמך על רבינו תם ושאר פוסקים המתירים לחתן שלא קיים פריה ורביה, והוא הדין לשעת הדחק גדולה, וכתב: ואין לך דוחק גדול מזה, שהיתה יתומה מתביישת והיה לה לקלון כל ימיה, כמעט לשנותה מכל הבתולות, וגדול כבוד הבריות וכו', מלבד שיש לנו לחוש שלא יתבטלו הישודכים לגמרי ויתבטל הזיווג מכוח הקטטות והמריבות שביניהם, עד שרצו להסיר ההינמא שעל ראש הכלה מכוח ניצוח הקטטות, וגדול השלום בין איש לאשתו, ואפילו אינה אלא משודכת אליו יש להקל מכח זה דהוי קצת אגידא ביה וכו'. ע"כ. גם הבה"ח בתשובה (החדשות ס"י מב) כתב שהיקל בכיוצא בזה. ורואים שלא הולכים ראש בקיר, לא אומרים: כתוב בשלחן ערוך שלא מקדשים בשבת, וכי אעשה נגד מרן? מה אפשר לעשות... אבל יש שלחן ערוך החמישי, וסומכים על המתירים. אם היה אסור לכל הדעות, "אין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה'" (משלי כא, ל), אבל כשיש מתירים תסמוך עליהם.

שוב נשוב

כח. לפי זה, גם במקרה שהתברר בשבת שהקידושין לא תפסו, יקח אותם לצד שלא לעשות רעש, יביאו שני עדים, והחתן יתן לכלה טבעת בפני עדים, או שעון זהב יפה של אשה... ויגיד לה: הרי את וכו', והכל בסדר. ויש לדון אם הברכות שבירכו בחופה, יוצר האדם או יוצר הבהמה... נעשו למפרע ברכות לבטלה.¹³ אם לא יעשו קידושין בשבת, תתבטל השבת חתן, ולא יוכלו לברך ברכת "אשר ברא" - ולאשכנזים שבע ברכות - וכשיודעו לכולם למה לא בירכו, תהיה בושה. ולכן אין לנו ברירה, ובמקום צורך גדול עושים נגד מרן.

¹³ [א.ה. יש לדון אם ככה"ג גם ברכת אירוסין וחופה ושבע ברכות יעשו מחדש בשבת, שאל"כ אפשר שעודנה אסורה עליו, וגם אשר ברא א"א לברך, ועדיין שייך טעמא דגדול כבוד הבריות. והרמ"א (ס"י שלט ס"ד) כתב, ואפשר דה"ה הכניסה לחופה שרי. אלא שכאן ד"ז תלוי אם חופה קודם קידושין מהני, ואז אין צורך לחזור ולעשות חופה כלל. ועיין שו"ת משיב דבר (ח"ד סימן לו), וב"ב"א (ח"ה האה"ע ס"י ו אות ד, וח"א אה"ע ס"י נו), וע"ע משפט הכתובה ח"ז (פרק ע"ע ד' ה), ומבואר שלא יחזרו לברך שום ברכה, וטוב שלאחר הקידושין יתייחדו לשם חופה. ולפ"ז נראה שג"כ מונים את ימי השבע ברכות מהחתונה, ולא יותר, משום סב"ל. ועוד שם (סעי' יח-י), ובשו"ת דברי דוד (ח"ב אה"ע ס"י ט, וח"ו י"ד ס"י נד) אם צריך כתובה חדשה. ובעצם העמדת חופה בשבת, ע"מג"א (ס"י שטו סק"ח), כד"ח (שם אות מד), והליכות עולם ח"ד (עמ' ו). ואכמ"ל.]